

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Kristina Milih

Djelo Voje Radoičića kao poticaj za likovno stvaralaštvo djece rane i
predškolske dobi

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2018

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Prediplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Djelo Voje Radoičića kao poticaj za likovno stvaralaštvo djece rane i
predškolske dobi

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Likovno oblikovanje

Mentor: dr. sc. Zlata Tomljenović

Student: Kristina Milih

Matični broj: 01161237569

U Rijeci,

rujan, 2018

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Kristina Milih

Zahvala

Ovaj rad posvećujem svojoj obitelji koja je uvijek tu za mene, koja mi pruža podršku, ljubav, sigurnost i razumijevanje.

Veliko hvala mojoj profesorici i mentorici dr. sc. Zlati Tomljenović koja je svojim iskustvom, savjetima i pozitivnom energijom uvelike doprinijela mom uspjehu.

Također, zahvaljujem se Dječjem vrtiću Zamet, a posebice odgajateljicama Ireni Babić i Mariji Vidas koje su nesebično izdvajale svoje vrijeme kako bi mi pomogle i bez kojih ovaj rad ne bi bio moguć.

Izrazito sam zahvala i svojim kolegicama koje su mi uljepšavale studentske dane i uz koje je studiranje bilo lakše i veselije.

Za kraj, najveće hvala Andriji koji mi u svakom trenutku pruža bezuvjetnu vjeru i podršku.

SAŽETAK

Vojo Radoičić je poznati riječki likovni umjetnik te nezaobilazna figura u hrvatskoj likovnoj umjetnosti druge polovice 20. stoljeća. Njegov likovni izraz karakterizira poetičnost, zaigranost i prepoznatljiv živi kolorit, zbog čega se njegova djela često dovode u korelaciju sa spontanošću dječjeg likovnog stvaralaštva. U radu se istražuju mogućnosti uporabe umjetničkih reprodukcija Voje Radoičića u poticanju likovnog izražavanja djece predškolske dobi, te utjecaj primjene ove vrste poticaja na razvoj kreativnosti i motivacije ispitane grupe djece. Rezultati istraživanja pokazuju određene kvalitativne promjene, a također mogu pomoći u planiranju daljnjih likovnih aktivnosti odgajatelja u dječjim vrtićima.

Ključne riječi: *Vojo Radoičić, dječje likovno stvaralaštvo, poticanje likovnog izražavanja djece, kvalitativne promjene*

SUMMARY

Vojo Radoičić is a famous artist from Rijeka and an unavoidable figure in the Croatian art scene of the second half of the 20th century. His art expression is characterised as poetic, playful and is well known for its lively coloring, causing his art pieces to often be compared to spontaneous children art expression. In this paper, possibilities are being researched to use reproductions of Vojo Radoičić's art to encourage art expression in preschool children, and the impact of this kind of incentive on the development of creativity and motivation in the tested group of children. Research results show certain qualitative changes, and also can help preschool teachers in planning future art activities in kindergartens.

Key words: *Vojo Radoičić, children art, encouraging art expression in children, qualitative changes*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POJAM KREATIVNOSTI	3
2.1. Četiri komponente kreativnosti	4
2.1.1. Kreativna osobnost	4
2.1.2. Kreativni proces	5
2.1.3. Kreativni produkt	6
2.1.4. Uvjeravanje (kreativno okruženje)	6
2.2. Konvergentno i divergentno mišljenje	7
2.3. Kreativnost kod djece rane i predškolske dobi	8
2.4. Uloga odgajatelja u poticanju kreativnosti kod djece rane i predškolske dobi ..	8
3. DJEČJI LIKOVNI RAZVOJ	11
3.1. Faze likovnog razvoja djece rane i predškolske dobi	11
3.2. Uloga odgajatelja u likovnom razvoju djece	14
3.2.1. Likovne aktivnosti u radu s predškolskom djecom	15
3.3. Dijete i likovno-umjetničko djelo	16
3.3.1. Umjetničko djelo kao poticaj za likovno stvaralaštvo djece	17
4. VJEKOSLAV VOJO RADOIČIĆ	20
4.1. Analiza likovnog izraza Vjekoslava Voje Radoičića	20
5. ISTRAŽIVANJE UTJECAJA DJELA VOJE RADOIČIĆA KAO POTICAJA NA LIKOVNO STVARALAŠTVO DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI	22
5.1. Predmet, ciljevi i svrha istraživanja	22
5.2. Istraživačka pitanja	22
5.3. Metode istraživanja	22
5.3.1. Uzorak ispitanika	23

5.3.2. Metoda prikupljanja i obrade podataka	23
5.3.3. Tijek istraživanja.....	23
5.3.4. Rezultati i rasprava	26
5.3.4.1. Stavovi i mišljenja odgajatelja o provedenim likovnim aktivnostima	26
5.3.4.2. Prednosti provedenih aktivnosti prema mišljenju odgajateljica	30
5.3.4.3. Nedostaci provedenih aktivnosti prema mišljenju odgajateljica	30
6. ZAKLJUČAK.....	32
7. LITERATURA	34
8. PRILOZI	36

1. UVOD

Kreativnost je mentalni proces koji obuhvaća splet emotivnosti, motivacije i sposobnosti stvaranja novih ideja i rješavanja problema na nov i neuobičajen način. Svaka osoba posjeduje kreativni potencijal koji je potrebno poticati i razvijati, a ono što je ključno u tom procesu jest okolina, koja mora biti bogata i poticajna.

Dijete od rođenja istražuje svoju okolinu, otkriva i trudi se razumijevati svijet koji ga okružuje, a upravo je iz tog razloga potrebno svakom djetetu omogućiti okruženje koje će za njega biti zanimljivo i ugodno.

Svoju kreativnost dijete može izražavati na različite načine, a jedno od područja koje ponajviše poziva djecu na izražavanje jest likovnost. Likovnim aktivnostima djeci pružamo nebrojeno mnogo prilika da ostvaruju svoj kreativni potencijal, a to nam područje omogućuje i da djeci, na izravan ali i neizravan, suptilan način, približimo umjetnost. Promatranjem likovnih djela i neposrednim likovnim stvaralaštvom kod djece se razvija estetika i osjećaj za lijepo, ali i verbalna komunikacija kao i moralne vrijednosti.

Potaknuta činjenicom da nije čest slučaj da se kod djece predškolske dobi istražuje utjecaj pojedinog umjetnika i njegovih djela na likovni razvoj, kao i na razvoj općenito, odlučila sam provesti istraživanje koje će istražiti u kojoj mjeri umjetnik – njegov život i djelo, mogu utjecati na razvoj dječje likovne kreativnosti i motivacije za likovno stvaralaštvo. S obzirom na razigran likovni izraz i stil umjetnika Vjekoslava Voje Radoičića koji je vrlo blizak dječjem likovnom izrazu, odlučila sam ispitati upravo njegov utjecaj na likovni razvoj djece predškolske dobi. U skladu s time, ovaj završni rad sadrži teorijski i istraživački dio.

U teorijskom dijelu čitatelju se pokušava približiti određenje pojma kreativnosti, kao i preduvjeti za njezino manifestiranje. Također se govori o zakonitostima dječjeg likovnog razvoja te o ulozi odgajatelja u poticanju kreativnosti i dječjem likovnom razvoju.

U istraživačkom dijelu završnog rada izneseni su predmet, ciljevi i svrha istraživanja, istraživačka pitanja i uzorak te metoda prikupljanja i obrade podataka. Zatim je opisan tijek istraživanja, nakon čega slijede rezultati istraživanja i rasprava.

2. POJAM KREATIVNOSTI

Pojam kreativnosti nije moguće jednoznačno odrediti, iako je uobičajeno da on podrazumijeva stvaranje nečeg novog i originalnog. U literaturi pronalazimo više od 60 različitih definicija toga pojma (Slunjski, 2013). Škrbina (2013) u svojoj knjizi „Art terapija i kreativnost“ navodi kako se ti pojmovi prvenstveno međusobno razlikuju prema načinu naglašavanja kreativne ličnosti, procesa, produkata, socijalnih sustava, ali i mogućnosti razvijanja kreativnog mišljenja. Ona smatra da se kreativnost na specifičan način često povezuje s područjima u kojima se manifestira. Spominje i to da, iako neki autori smatraju da se kreativnost može definirati jedino unutar određenog područja, drugi predlažu generalizaciju koncepta kreativnosti kako bi se taj pojam mogao primijeniti na različita područja.

S obzirom da mnogi autori daju različite definicije pojma kreativnosti, tako Karlavaris (1991) pod pojmom kreativnosti obuhvaća splet obilježja osobnosti i intelekta, emotivnosti, motivacije i drugih faktora. Ozimec (1987) kreativnost shvaća kao stvaralaštvo kojim se stvara nešto novo i drugačije od dotadašnjeg, a koje uključuje rješavanje problema na svoj način i otkrivanje do tada nepoznatog. Rogers (1985) pod kreativnim procesom podrazumijeva nastajanje novog proizvoda, pri čemu velik utjecaj ima motivacija, a Kvašček (1981) naglašava da je kreativnost proces koji podrazumijeva originalnost, adaptivnost i realizaciju. Amabile (1982) pak smatra da kreativnost nije opća sposobnost ili samo jedna osobina ličnosti, već da je ona karakteristika ponašanja kao rezultat posebnog sklopa karakteristika ličnosti, socijalnog okruženja i kognitivnih sposobnosti. Definicija kreativnosti koja obuhvaća većinu stajališta mogla bi glasiti da je kreativnost „(...) sposobnost povezivanja dosad nepovezanih informacija, te na taj način, pronalaženja novih rješenja. Radi se o procesu koji se odlikuje otvorenosću duha, željom za promjenom, maštom. Invencijom, originalnošću, darom pronalaženja, smislom za bitno, kritičnošću i sl.“ (Škrbina, 2013:16).

2.1. Četiri komponente kreativnosti

Osobnost, proces, produkt i uvjeravanje četiri su komponente unutar kojih se kreativnost često promatra (Averill i Nunley, 1992). Prvi koji je započeo s ovim pristupom bio je Rhodes (1961., prema Arar i Rački, 2003), a upravo taj pristup čini općeniti okvir unutar kojeg se danas kreativnost istražuje. Navedene se komponente ponekad proučavaju izolirano, no većinom vremena se vodi računa o tome da su te komponente neodvojiva i isprepletena cjelina (Arar i Rački, 2003).

2.1.1. Kreativna osobnost

Kreativan pojedinac je svaka osoba koja pokazuje neki od oblika kreativnog ponašanja. No, kreativnost je i stvar društvenog dogovora jer je određena onim što se može i treba i onim što se ne može i ne treba smatrati kreativnošću (Slunjski, 2013). Prema Škrbina (2013), za te je pojedince karakteristična produktivnost manifestirana fleksibilnošću mišljenja i ponašanja. Neke od često spominjanih osobina kreativnih osobnosti prema Carsonu (1999) su: otvorenost prema unutrašnjim i vanjskim iskustvima, sposobnost mišljenja koje ide protiv logike, ustrajnost, pronalaženje reda u kaosu, spremnost rasta i mijenjanja, tolerancija na dvosmislenost.

Prema Averill i Nunley (1992) kreativna osoba mora biti talentirana u određenim poljima rada, no kreativnost ipak više ovisi o varijablama temperamenta nego o talentu.

Autorica Škrbina (2013) u svojoj knjizi navodi kako kreativnu osobnost posebice odlikuje kreativna produktivnost, te da takva osoba ima posebno ima izražene i neke specifične značajke. Jedna od tih značajki je stvaralačka fantazija tj. mašta za koju Kvašček (1981) smatra da se odnosi na pronalaženje nečega novog u različitim granama umjetnosti i to putem izmišljanja. Sljedeća značajka kreativne osobnosti je otvorenost i zatvorenost sustava. Škrbina (2013) smatra da je otvorenost iskustva značajka onih ličnosti koje sklone oslobađanju starih navika i prihvaćanju rješenja koja su u skladu s konkretnom problemskom situacijom. Autorica također vrlo važnim smatra da je osoba otvorena k novim spoznajama. Za zatvorenost iskustva, autorica govori da je to karakteristika osobnosti pojedinca koji je povučen u sebe kao

i karakteristika osobnosti koja odbacuje suprotna vjerovanja. Radoznalost i potreba za postignućem još je jedna od specifičnih značajki kreativne osobnosti koje autorica spominje. Ona ističe kako je radoznalost važan preduvjet kreativnosti. Navodi kako se ona kod djece izaziva na način da se od običnih i svakodnevnih situacija i stvari traži neobičnost jer se na taj način djeci pruža mogućnost upravo kreativne ekspresije. Škrbina (2013) također navodi da se kod kreativnih osoba uočava bogatstvo ideja. Ona govori kako te osobe imaju veći broj ideja, a samim time i veće šanse uspjeha u određenim kreativnim aktivnostima. Prema istoj autorici, insetivna motivacija također je jedna od značajki kreativne osobnosti. Ona motive opisuje kao unutarnje sile koje „tjeraju“ pojedinca na različita ponašanja, a skup takvih motiva kao motivaciju. Autorica insetivnu motivaciju opisuje kao takvu motivaciju koja se zasniva na privlačnosti određenih objekata i situacija koje poistovjećuje s kreativnim radom. To opisuje na način da će objekti koji su zanimljivi određenoj osobi i za koje će ta osoba pokazati interes biti predmet kreativnog rada. Konačno, još jedna od specifičnih značajki koje autorica spominje u svojoj knjizi je intuicija koja, kako sama navodi označava neposredno sagledavanje srži pojave što znači otkrivanje nevidljivih veza među poznatim podacima. Ona navodi kako se zaključci uobičajeno izvode na malom broju činjenica, a veze koje se uočavaju moraju biti neobične, originalne i duhovite.

2.1.2. Kreativni proces

Kreativni proces podrazumijeva naša razmišljanja i načine djelovanja u situacijama kada se ponašamo na kreativan način (Slunjski, 2013).

Škrbina (2013., prema Arar i Rački, 2003) govori o tome da je kreativni proces slijed misli ili akcija koji dovodi do kreativnog produkta, a kojim se postižu neobične ideje, različite kombinacije staroga te nadograđivanje novih ideja na već postojeće stanje. Mnogi su autori predlagali različite faze po kojima se odvija ovaj kreativni proces, no najrašireniji je model prema Wallasu (1926) koji podrazumijeva preparaciju, inkubaciju, iluminaciju i verifikaciju. Tijekom faze preparacije uočavamo određeni problem te istražujemo njegove dimenzije. Zatim slijedi inkubacija tijekom koje

podsvjesno razmišljamo o problemu, no još ne pokazujemo nikakve vidljive reakcije (Slunjski, 2013). Faza inkubacije ponekad traje samo nekoliko trenutaka, a ponekad traje godinama (Škrbina, 2013). Zatim se javlja tzv. nagovještaj, odnosno predosjećaj da je neko rješenje na pomolu (Slunjski, 2013). Prema autorici Škrbina (2013) faza iluminacije javlja se onda kada osvijestimo obećavajuću ideju. Ona smatra kako je faza iluminacije vrlo osjetljiva i lako ometena vanjskim prekidima ili požurivanjima. Nakon što je kreativna ideja osvijetljena, treba ju evaluirati, razvijati i dotjerati i sve to kroz fazu verifikacije. U slučaju da se tijekom faze verifikacije određena ideja pokaže kao nefunkcionalna, izvjestan je povratak fazi inkubacije ili čak preparacije (Škrbina, 2013).

2.1.3. Kreativni produkt

Kreativni produkt podrazumijeva određenu novinu u odnosu na već postojeće stanje te se može pojaviti u mnogo oblika (Škrbina, 2013:27). Kada se najopćenitije govori, kreativni produkt je svaki čin koji udovoljava kombinaciji triju kriterija. Kriteriji su ti da odgovor treba biti nov i originalan, da treba iz osobe reflektirati poticaje, a ne da je rezultat vanjskih sila, te da treba biti učinkovit u nošenju s izazovima ili biti od vrijednosti društvu ili pojedincu (Škrbina, 2013), a Arar i Rački (2003., prema Škrbec (2013) također naglašavaju da svaki novi ili neobičan odgovor ne mora biti i kreativan.

2.1.4. Uvjeravanje (kreativno okruženje)

Govoreći o kreativnim ličnostima, kreativnom procesu i produktu, otvoreno ostaje pitanje kako nekoga uvjeriti da je određeni rad kreativan (Arar i Rački, 2003). Psiholozi se prema kreativnosti često odnose kao prema nečemu potpuno osobnom, kao prema individualnom procesu koji se odvija u glavi pojedinca (Arar i Rački, 2003), no okruženje je to koje uvelike određuje na koji će se način, i hoće li se uopće, kreativni proces događati. S obzirom na to, okruženje djelomično određuje i u kojoj će se mjeri kreativni pojedinac moći iskazati (Slunjski, 2013). Autorica Slunjski (2013) spominje kako ono okruženje koje podrazumijeva preduvjete poput

slobode, otvorenosti, povjerenja i svijesti o mogućnosti preuzimanja rizika, uvelike potiče i osnažuje kreativnost pojedinca, gdje god se isti nalazio.

2.2. Konvergentno i divergentno mišljenje

Tek se je u drugoj polovici dvadesetog stoljeća ljudska kreativnost počela ozbiljnije istraživati (Škrbina, 2013). Tako je američki psiholog J. P. Guilford, na osnovi eksperimentalnih istraživanja započeo razlikovati konvergentno i divergentno mišljenje (Supek, 1987).

Konvergentno mišljenje je ono koje je usmjereno samo prema jednom mogućem rješenju nekog problema (Škrbina, 2013). Ono se kreće unutar određenih okvira, prema uhodanim shemama i ograničenim normama i kao takvo najčešće vodi do jednog, jedinog i točnog rezultata (Supek, 1987). Ovakav način mišljenja se često primjenjuje na testovima inteligencije gdje je samo jedan odgovor točan. Ti testovi isključuju alternative pa samim time i svaku vrstu originalnosti u odgovoru (Škrbina, 2013).

Naprotiv konvergentnom mišljenju, divergentno mišljenje se odvija unutar širokih okvira, sa slobodnim normama i s različitim mogućnostima odgovora. Ono pogoduje tome da mašta i originalnost pojedinca dođu do izražaja (Supek, 1987). Kada se divergentno mišljenje sagledava u kontekstu likovne umjetnosti, o njemu se govori kao o procesu kojim se na temelju pretpostavke dolazi do novog likovnog djela, za čije je stvaranje potrebno znanje, iskustvo kao i povezivanje međusobno udaljenih dijelova tog iskustva. Što je taj fond znanja i iskustva dublji, to će mogućnost za stvaranje autentičnog novog spoja biti veća (Grgurić, Jakubin, 1996). Prema autorici Škrbina (2013), vrijednost i kvaliteta divergentnog mišljenja procjenjuju se na temelju određenih kriterija. Ti kriteriji su originalnost koja podrazumijeva neobičnost i jedinstvenost ideja i rješenja, fluentnost koja uključuje bogatstvo, tj. broj različitih ideja, fleksibilnost koja označava sposobnost prilagodbe i djelovanja u skladu s promjenama i lakoću promjene gledišta, te elaboracija koja podrazumijeva lakoću širenja, razrade i poboljšanja ideja.

2.3. Kreativnost kod djece rane i predškolske dobi

Nola (1987) u knjizi „Dijete i kreativnost“, za opisivanje kreativnosti djece koristi metaforu te ju uspoređuje s pticom u letu koju je teško uhvatiti. Ona govori da kad ju uhvatimo, ona više i nije ptica jer je time zaustavljen njezin let.

Korijeni kreativnosti sežu sve do najranijeg djetinjstva, u vrijeme kada svako dijete, na samo sebi svojstven način istražuje i trudi se razumjeti svijet koji ga okružuje (Slunjski, 2013., prema Gordon i Browne, 2011). Stoga je svakom djetetu, već od najranije dobi, potrebno omogućiti poticajno (zanimljivo, ugodno i opušteno) okruženje. Također je nužno da poštujemo kreativnost kao takvu, ali i kreativnost djece u svakom smislu i obliku (Slunjski, 2013).

Djeca već u drugoj i trećoj godini postupno ulaze u svijet novih oblika, mašte i spoznaje te od različitih elemenata koje su naučili, počinju praviti nove kombinacije poput gradnje tornja od kocaka, sklapanja igračaka i sl. (Škrbina, 2013).

2.4. Uloga odgajatelja u poticanju kreativnosti kod djece rane i predškolske dobi

Odgajatelju se često pripisuje velika uloga u poticanju kreativnosti kod djece rane i predškolske dobi (Cvetković Lay i Sekulić Majurec, 2008).

Cvetković Lay i Sekulić Majurec (2008., prema Saunders, 1986) navode osobine odgajatelja koje su važne u poticanju kreativnosti kod djece. Te osobine su: ima dobro zdravlje i mnogo energije, iskazuje i cijeni originalnost i kreativnost, ima smisao za humor, čvrst je, ali prilagodljiv, sposoban je dopustiti i shvatiti dvosmislenosti i neodređenosti, usmjeren je na ono što djeca mogu, iskazuje intelektualnu znatiželju, ima puno znanja i iskustva o teoriji i praksi ranog i predškolskog odgoja, strpljiv je i otvoren za sugestije. Autorice također navode kako je potrebno pronaći onog odgajatelja koji ima što više navedenih osobina, no da se nikad ne očekuje da će ih taj odgajatelj imati sve.

Kreativni odgajatelj kod djece rane i predškolske dobi potiče razvoj određenih osobina ličnosti koje pridonose manifestiranju kreativnih sposobnosti djece. Kako bi

odgajatelj mogao poticati razvoj kreativnosti, Cvetković Lay (2002) navodi kako i sam, prije svega, mora biti osposobljen koristiti određene odgojno-obrazovne metode te da mora imati veliku ljubav prema svom pozivu uopće.

Kako bi odgajatelj mogao pomoći djetetu da razvija i sačuva svoj kreativni potencijal, on prije svega, ne bi trebao djetetu nametati svoj način viđenja stvarnosti, kao ni pretjerano usmjeravati pažnju na nešto što smatra bitnim, s obzirom da ono što se nama ponekad čini važnim, ne mora biti važno i djeci. Ovaj se zadatak ponekad može činiti prilično težak, jer odgajatelji često smatraju da im je „u opisu posla“ usmjeravati dijete, pa to čine onda kada treba, ali i onda kada ne treba (Slunjski, 2013).

Prema Slunjski (2013), pri poticanju razvoja kreativnosti, svaki bi se odgajatelj trebao pridržavati nekoliko važnih načela:

1. Kreativnost se ne razvija „nabrzaka“: djetetovom razvoju, kao i njegovoj kreativnosti nećemo mnogo pomoći ako neprestano od njega tražimo ponašanja koja su određena okvirima, a samo povremeno mu priuštimo neku kreativnu radionicu. Svaki bi se odgajatelj trebao voditi time da je kreativnost način na koji razmišljamo, djelujemo i živimo, a na isto potičemo i dijete.
2. Kreativnost ne poznaje točne i netočne odgovore: odgajatelj bi trebao shvatiti da postoje brojne mogućnosti na koje se nešto može činiti, da neke od tih mogućnosti još niti ne postoje, ali će možda u skorije vrijeme postojati. Važno je da razvija svijest o tome da u procesu kreativnosti ne postoje točni i netočni odgovori, kao i ispravni i neispravni načini djelovanja.
3. Svako je dijete kreativno na svoj način: odgajatelj ima na umu da su neka djeca kreativnija u jednim područjima, a neka u drugim. Često se događa da su neka od tih područja odgajateljima zanimljivija od drugih pa stoga i ta područja više cijene. U tim slučajevima, koliko će cijeliti određeno područje ovisi o tome koliko im vlastita kreativnost dopušta.
4. Kreativnost djeteta možemo cijeliti na mnogo načina: važno je da odgajatelj ima na umu da svakom djetetu pokaže koliko cijeni njegov kreativni napor,

kao i trud koji u to ulaže. Također je važno uradak djeteta brižljivo pospremiti (s datumom i drugim podacima), a još je bolje negdje ga izložiti.

5. Proces je često važniji od rezultata: odgajatelj treba razvijati svijest da je sam proces važniji od kreativnog produkta. S obzirom da dijete stvara razmišljajući i osjećajući te da svoja iskustva i doživljaje stvaralački prerađuje i izražava, to proces čini važnijim od onoga što dijete na koncu i učini.

3. DJEČJI LIKOVNI RAZVOJ

Prema Grgurić i Jakubin (1996) postoje mnoga gledišta o tome zašto se djeca vole likovno izražavati. Oni navode da jedni govore kako je to, osobito u ranijoj dobi, urođena sklonost za igru, a drugi da se dijete likovno izražava kako bi zadovoljilo upravo svoju unutarnju želju za izražavanjem. Također govore kako neki izdvajaju i motoričku aktivnost kao osnovu likovnog izražavanja.

S obzirom da su za dijete važni doživljaj i akcija, ono se likovno izražava kako bi dočaralo ono što ga uzbuđuje i zanima. Osnovna djetetova potreba je da tijekom razvoja svoje likovnosti neprestano mijenja sadržaje rada, a to proizlazi iz želje za aktivnim spoznavanjem, ali i za izražavanjem doživljenog (Grgurić i Jakubin, 1996).

(...) „Istraživanja likovnih radova najmlađe djece, odnosno značenja tih radova, pokazuju da se ona nalaze na nekom platou svijesti ili poimanja gdje se sve javlja kao kreativni impuls, tok, događanje, viđenje, preobražaj. Moglo bi se reći da je riječ o posebnoj vrsti ili stanju svijesti, koja se vlada prema nekim svojim zakonima što ih nazivamo slobodom, spontanošću, izvornošću.“ (Belamarić, 1987:114)

3.1. Faze likovnog razvoja djece rane i predškolske dobi

Kako navodi Belamarić (1986), razvoj osnovnih sposobnosti likovnog izražavanja kod djece teče određenim redoslijedom, i to na način da se svaka razvojna faza nastavlja na prethodnu. U razdoblju koje traje od rođenja do godine i pol starosti, djeca nemaju potrebe za likovnim izražavanjem jer im predstave nisu izrazito jasne, a također za to nemaju ni sposobnosti jer im je motorika ruke nedovoljno razvijena. Razvoj dječjeg likovnog izražavanja započinje povlačenjem prvih šara (Herceg, Rončević i Karlavaris, 2010). Ovisno o razini razvoja djeteta i situacijama koje mu okolina pruža, ono počinje primjećivati da ukućani po nekakvoj površini pokreću i pomiču ruku, u njoj držeći izduženi predmet – olovku ili nešto slično. Kada dijete prvom prilikom dođe do olovke i papira, unutrašnji ga impuls pokreće da se i sam u tome okuša. Dijete će pokušati činiti točno ono što je vidjelo, odnosno pokretat će

ruku po površini papira, držeći u njoj olovku. Takva se djetetova aktivnost naziva imitacijom jer je to površno i mehaničko tumačenje situacije. Dijete ne pomiče svoju ruku mehanički, kao što i njegovu ruku po papiru ne vode mišići ruke, već to čini njegova svijest koja je uočila i zapamtila određene pokrete i koja njegovim mišićima šalje impulse i uhodava ih u novu aktivnost. To se sve odvija vrlo postepeno i funkcionalno i omogućuje djetetu da postupno počinje kontrolirati tu radnju, odnosno da počinje pratiti kretanje svoje ruke. U početku su šare i linije za dijete nešto što postoji kao dio papira, no nakon nekog vremena, dijete počinje opažati da iza olovke koju povlači ostaje trag. Ono zatim ponavlja pokret te vidi novi trag što ga navodi na povezivanje uzroka i posljedice te shvati da je upravo ono samo uzrok nastajanja tih tragova. Za dijete je to veliko otkriće koje ono doživljava i pokazuje kao veliku radost (Belamarić, 1986). U toj fazi šaranja koja traje od 1 god. i 5 mj. do 3 god. i 5 mj., šare se mijenjaju od jednostavnih crta koje nastaju povlačenjem zglobova ramena i lakta do manjih kružnih crta koje nastaju povlačenjem iz zglobova šake i prstiju. Motorika uvelike utječe na karakterne promjene u vrsti šaranja, koje je najprije pravolinijsko, a kasnije kružno i sve preciznije. Zatim se uključuju i različite varijante šara kao primjerice sklop pravolinijskih poteza, udarno šaranja, skakutanje po podlozi te raznovrsni oblici od križa do klupka te relativno dobrog rasporeda linija. Pojava krugova u ovoj fazi označava početne napore djeteta da konkretizira neki prikaz poput čovjeka, kuće, automobila i sl. Djeci je tijekom ove faze potrebno dati intenzivan i mek grafički materijal, odnosno meku olovku, pastele i krede. Ono što je karakteristično za dječje šare jest nepostojanje težišta što znači da se one mogu promatrati s bilo koje strane podloge (Herceg i suradnici, 2010).

Sljedeća je faza likovnog razvoja djece, prema Herceg i sur. (2010), faza sheme koja traje od 3 god. 6 mj. do 5 godina, te se u njoj prikazuju prepoznatljivi objekti i figure s najjednostavnijim elementima, tzv. glavonošci. Ova je faza karakteristična po tome što u dječjim crtežima sada prepoznamo namjeru djeteta da nešto prikaže, iako je taj prikaz još uvijek relativno oskudan. To je posljedica dječjih predodžbi upravo o objektima i figurama i znak da je, ono što dijete prikazuje, za njega važno. Upravo zbog toga dijete na ljudskom liku obavezno prikazuje lice, a udovi su vrlo često bez oblika tijela. Važan detalj na licu je prikaz očiju i usta, a tek zatim prikaz nosa, kose i

ušiju. Tijekom ove faze, djeca najčešće tijelo prikazuju kao krug, elipsu, trokut, pravokutnik, a ruke i noge bez svoje debljine. Također, djeca najčešće prikazuju ruke s većim brojem dugačkih prstiju zbog nepoznavanja brojeva ili zbog emocionalnog pristupa prema osobama naglašenih radnih sposobnosti. U ovoj fazi, djeca ljudsku figuru prikazuju u vertikali, a životinjsku u horizontali, a također rado crtaju i druge objekte poput kuće, stola i stolica, stabla, cvijeta i dr.

Kako u svojoj knjizi navode Herceg i sur. (2010), nakon faze sheme slijedi faza razvijene sheme koja traje od 5 do 8 godina te se u ovoj fazi prvobitna shema prikazivanja čovjeka i objekata dopunjava mnoštvom detalja na glavi (obrve, uši, kosa, vrat) i na tijelu (debljina ruku i nogu, odjeća, obuća, nakit, ukrasi i dr.). Tijekom ove faze, u dječjem se prikazu ističu i neki simboli koji ukazuju na simpatije djeteta prema prikazanoj osobi. Isto tako, u ovoj fazi djeca proširuju broj tema koje prikazuju, pa tako crtaju ležanje u krevetu, igru loptom, razne oblike rada u prirodi i u kući i sl. U ovoj se fazi prikaz pokreta najčešće u početku odvija prikazom profila glave, zatim pokretom ruku i nogu, savijanjem udova u laktu i koljenu, te na kraju pokretom samog tijela. Prikaz prostora se odvija od jedne vodoravne crte pri dnu papira koja označava zemlju i jedne trake na vrhu crteža koja označava nebo. Daljnji razvoj prikaza prostora ide preko umnožavanja vodoravne linije do dvije ili tri paralelne crte koje označavaju objekte koji se nalaze u drugom planu. Nakon toga se pojavljuje podizanje razine zemlje, onda kada se u prikazu objekta javi pojava prevaljivanja.

Faza dječjeg likovnog razvoja koja traje od 8 do 10 godina naziva se faza oblika i pojava, a za vrijeme trajanja ove faze realnost prikaza figura i objekata se još više povećava, te se sada prikazuju profil, pokret i osnovni prostorni odnosi. Ova faza također označava mnogo bogatije predodžbe svijeta djeteta koje ono stječe sada preciznijim promatranjem. U ovoj se fazi prikaz prostora naziva opisni prostor, a upotreba umjetničkog materijala je mnogo dosljednija te predstavlja viši stupanj njegove primjene (Herceg i sur., 2010).

3.2. Uloga odgajatelja u likovnom razvoju djece

Odgajatelj je stručno osposobljena osoba koja stručno promišlja odgojno-obrazovni proces, osuvremenjuje ga te potiče razvojni napredak djeteta. On posjeduje stručna i metodička znanja i široku kulturu, otvoren je za novine, kreativan je i zna povezivati različite pojave. Odgajatelj je nezamjenjiv čimbenik uspješnosti likovnog odgoja i obrazovanja djece (Herceg i sur., 2010).

Svaki odgajatelj mora biti upoznat s raznovrsnošću poticaja i metoda te biti osposobljen za kvalitetan odabir sadržaja likovnog odgoja i obrazovanja (Grgurić i Jakubin, 1996). Kako Vidović (2015) navodi u svom članku, odgajatelj mora razumjeti dijete i osluškivati poruke i signale koje nam šalje kroz svoj likovni izričaj jer je to ključni motiv komunikacije između djeteta i odgajatelja u likovnosti. Vidović također navodi kako odgajatelj svojim razumijevanjem mora podržavati dijete u njegovim specifičnim interesima, s obzirom da je dijete istraživač i aktivni stvaratelj znanja.

Kako bi odgajatelj mogao stimulirati i razvijati izražajne sposobnosti djece, on mora poznavati i po mogućnosti vladati likovnim jezikom i tehnikama (Grgurić i Jakubin, 1996). Na odgajatelju je zadaća da djetetu predškolske dobi osigura više različitih mogućnosti da se likovno izražava i istražuje likovne materijali, no također mora znati kako nenametljivo ukazivati na mogućnosti koje likovnost pruža, pritom uvećavati djetetovu senzibilnost za umjetnost i njezine specifičnosti. Kada se govori o likovnosti u odgojno-obrazovnom radu, odgajatelj mora uvažavati i prihvaćati autentični likovni izraz djece u skladu s razvojnim posebnostima svakog djeteta, mora osiguravati vrijeme i prostor za likovne aktivnosti te upoznavati djecu s likovnom umjetnošću putem slikovnica, posjeta galerijama, muzejima i sl. Ono što je također važno je da odgajatelj i sam mora imati iskustvo likovnog stvaranja kako bi se što kompetentnije mogao nositi s ulogom likovnog pedagoga (Balić Šimrak, 2010). Kako Balić Šimrak (2010) navodi u svom radu, najbolje rezultate možemo postizati onda kada s djecom sjedimo u krugu, a tijekom razgovora, svakom djetetu dajemo priliku da izrazi svoje mišljenje. U takvoj situaciji djeca shvaćaju da će dobiti priliku reći što misle, pa stoga strpljivo čekaju i pritom osluškuju tuđa mišljenja. Balić Šimrak smatra da ćemo uvođenjem ovakvog postupka u svoj rad, djeci dati

osjećaj važnosti i zadovoljstva, što uvelike utječe na samopouzdanje djece, a što se svakako odražava i u likovnim uradcima. Govoreći o tome, Balić Šimrak zaključuje da djeca na ovaj način postaju svjesna svoje osobnosti, te u potpunosti gube potrebu kopiranja radova druge djece, već samouvjereno stvaraju vlastita likovna djela.

Ono što odgajatelj mora činiti prilikom odabira poticaja je to da vodi brigu, ponajprije o psihofizičkom razvoju djece, zatim o likovnim tehnikama i sredstvima koja odgovaraju pojedinim razvojnim fazama likovnog izraza kod djece te o zadacima pojedinih likovnih područja. To od odgajatelja zahtijeva stručno-metodičko umijeće odabira poticaja koji će kod djece razviti crtačke, slikarske, grafičke, prostorno-plastične i medijske komunikacijske sposobnosti (Grgurić i Jakubin, 1996).

3.2.1. Likovne aktivnosti u radu s predškolskom djecom

Balić Šimrak (2010) u svom radu, likovne aktivnosti u radu s predškolskom djecom dijeli na dvije skupine: aktivnosti u kojima se dijete spontano i samoinicirano počinje likovno izražavati birajući pritom likovno sredstvo koje mu je nadohvat ruke i stvarajući tako neovisno o drugima te aktivnosti koje planira i provodi odgajatelj, a koje imaju svoje zadatke i ciljeve ovisno o cjelokupnom planu i programu skupine. Autorica govori kako su samoinicirane i spontane aktivnosti djece najčešće odličan izvor informacija upravo o samom djetetu, njegovim mogućnostima, mislima i željama, a da aktivnosti koje planira i provodi odgajatelj djeci daju priliku da slobodno izraze svoju sposobnost, pritom usvajajući nešto novo. Ona smatra kako je to prilika da se djeci pokažu neke nove likovne tehnike te da odgajatelj zajedno s djecom istražuje i dolazi do novih interesantnih spoznaja o likovnim tehnikama i materijalima. Odgajatelj ovakvim načinom aktivnosti kod djece potiče tjelesni i psiho-motorički razvoj, emocionalno-socijalni razvoj, spoznajni razvoj te komunikacijsko-stvaralački razvoj (Herceg i sur., 2010). Zbog toga je vrlo važno dobro isplanirati aktivnost, no potrebno je ostaviti prostora za iznenađenja ali i za promjenu tijeka aktivnosti ako se za time stvori potreba. Ukoliko odgajatelj kreira

posebnu stvaralačku atmosferu, on omogućava djeci da se s većim interesom i slobodnije uključuju u likovne aktivnosti (Balić Šimrak, 2010).

Svako dijete posjeduje vlastiti likovni jezik, a na odgajatelju je da ga neprestano osluškuje i pokušava razumjeti, a prije svega da ga poštuje.

3.3. Dijete i likovno-umjetničko djelo

Dijete estetičke vrijednosti doživljava i osjeća već od najranije dobi, stoga je već u predškolskoj dobi, djeci potrebno omogućiti što neposredniji kontakt s umjetničkim djelima. Upoznavanje s kvalitetnim likovno-umjetničkim djelima, kod djece će potaknuti oslobađanje sklonosti i sposobnosti za likovno stvaranje i izražavanje, a likovna će djela postati dio dječje svijesti te će kod njih poticati i maštu za likovna ostvarenja (Grgurić i Jakubin, 1996).

Dijete likovno-umjetničko djelo percipira na svoj vlastiti način i prema osobnom stupnju intelektualnog razvoja. Na isti način na koji dijete otkriva biljku (oblik, boju, miris...), ono otkriva i ono što se nalazi na platnu, papiru ili u prostoru. Kada dijete promatra likovno-umjetničko djelo, ono otkriva unutarnje svjetove osobnosti pojedinih umjetnika kao i njihovo umjetničko poimanje svijeta i pojava, što pridonosi obogaćivanju njegovih spoznaja. Također, dijete može vrlo lako na umjetničkom djelu prepoznati emocije, misli i ideje (Petrač, 2015).

Razgovarajući s djecom o likovnom djelu, ona usvajaju likovne vrednote. Razvijaju sposobnosti prepoznavanja i percipiranja osnovnih likovnih pojmova i postaju svjesni emocija koje umjetničko djelo pobuđuje (Petrač, 2015).

Autor Petrač (2015) u svojoj knjizi „Dijete i likovno umjetničko djelo“, navodi kako je kod promatranja umjetničkog djela, prvi korak kod djeteta probuditi znatiželju. On smatra da se to može postići igrom, i to prije, tijekom ili nakon promatranja određenog djela. Također navodi kako je vrlo važno pripaziti da analiza djela, po svom sadržaju i metodi bude primjerena i usklađena s djetetovim fazama razvoja i njegovim mogućnostima.

Odgajatelj ima ulogu posrednika u komunikaciji djece s umjetničkim djelom, a njegova je zadaća poticati djecu na aktivno sudjelovanje kod promatranja likovnog djela i to postavljanjem pitanja, uspoređivanjem, zamišljanjem, prepoznavanjem, razumijevanjem, istraživanjem i sl. Tada djeca analiziraju određeno umjetničko djelo na način da raščlanjuju, uspoređuju uzajamne odnose, odvajaju, grupiraju, zaključuju i drugo. Konačno, djeca dolaze i do evaluacije kada ocjenjuju djelo, prosuđuju, kritički se osvrću, razlikuju, odlučuju i sl. (Petrač, 2015).

Aktivnost koja se često od djece traži je promatranje. To je vještina koju djeca stječu i razvijaju postupno, tj. vježbom. Iz tog je razloga važno poticati djecu na promatranje, ali ih također treba na to dobro i pripremiti na način da im se daju točne upute o tome što traže i na što trebaju obratiti pozornost. Vještinu promatranja potrebno je vrlo istančati (Petrač, 2015).

3.3.1. Umjetničko djelo kao poticaj za likovno stvaralaštvo djece

Likovno djelo, osim za promatranje i analizu, može poslužiti i kao motiv ili izvor motiva u likovnom stvaranju i izražavanju. Djeca isto kao i umjetnici opažaju svijet koji ih okružuje te vlastito viđenje tog svijeta prenose na papir, platno ili kamen, tako stvarajući likovno djelo. Kako bi se dijete likovno izrazilo, između ostalog, potreban mu je i poticaj. Dijete se na likovno stvaranje potiče određenim likovno-jezičnim sadržajem, temom i motivom. S obzirom da je tema prilično široko područje odabira, u aktivnosti treba prevladavati konkretan motiv. Tako primjerice čovjek može biti tema, a postolar motiv (Petrač, 2015).

Autor Petrač u svojoj knjizi „Dijete i likovno umjetničko djelo“ (2015) navodi da umjetničko djelo može predstavljati izvor motiva za raznovrsne poticaje i to na nekoliko načina:

1. Umjetničko djelo kao likovno-jezični i tematski citat

Nakon promatranja i analize umjetničkog djela, kod djece se budi poriv i interes za likovnim izražavanjem i ostvarenjem, a umjetničko se djelo u tom slučaju može ponuditi djeci kao poticaj i kao motiv.

2. Likovno-jezična redefinicija umjetničkog djela

Nakon promatranja i analize umjetničkog djela, ono se može ponuditi djeci tako da se likovni sastav djela redefinira. Na taj se način djecu potiče da samostalno rješavaju određene likovne forme pritom primjenjujući iskustva stečena analizom umjetničkog djela. Likovni sadržaj može se redefinirati na način da se umjetničkom djelu dodaje tekstura, promijeni boja, izmijeni veličina, ili da se pak crtaća tekstura zamijeni bojim, volumen udubljeno ispupčene mase plošnim izrazom i slično. Ovom se metodom razvijaju različiti oblici kreativnog mišljenja poput originalnosti, fluentnosti i fleksibilnosti.

3. Umjetničko djelo kao izvor novih motiva

Umjetničko djelo može predstavljati temelj za izmišljanje novih motiva. Ono pruža mogućnosti za osmišljavanje odgojno-obrazovnog čina na način da odgajatelj sam ili u suradnji s djecom bira nove motive. Kako bi likovno izražavanje kod djece bilo što bogatije i kvalitetnije, djeci je potrebno omogućiti izražavanje različitim likovnim materijalima kao i dovoljno vremena za realizaciju likovnog rada. Isto tako, potrebno je u razgovoru obavještavati roditelje o tome što djeca rade kako bi se intenzitet njihova rada i doživljavanja produžio i nakon likovnog izražavanja.

4. Likovni i kompozicijski elementi umjetničkog djela kao poticaj za izražavanje i stvaranje

Umjetničko djelo djeci može poslužiti kao temelj za prepoznavanje različitih likovni karakteristika poput ritma, niza, kontrasta, simetrije i asimetrije. Likovna umjetnička djela također djeci daju mogućnosti za istraživanje i izražavanje putem kreativnih likovnih igara, a djeca mogu primjerice, istraživati boje na način da određenim tonovima dodaju crnu i bijelu boju čime najbolje istražuju tonalitet boja i nijanse.

5. Osamostaljenje lika iz cjeline

Odnosi se na promatranje umjetničkog djela počevši od detalja prema cjelini, pri čemu se djeca fokusiraju na određeni motiv, analiziraju njegovu građu, oblik i boje, a potom u likovnom izrazu prilagođavaju određeni motiv vlastitom viđenju.

Autorica Benić (2011., prema Watts, 2007) navodi neke od glavnih razloga zbog kojih bi se umjetničko djelo trebalo koristiti u odgojno-obrazovnom radu. Razlozi su sljedeći:

1. Umjetničko djelo kod djece utječe na razvoj svjesnosti, razumijevanja i zahvalnosti prema umjetnosti.
2. Umjetničko djelo dopušta djeci da identificiraju sama sebe te da pronalaze veze između njihovog rada i likovnog umjetničkog djela.
3. Umjetničko djelo potiče djecu da razvijaju svoje kritičko mišljenje upravo gledajući umjetnička djela.

4. VJEKOSLAV VOJO RADOIČIĆ

Vjekoslav Vojo Radoičić rođen je u slavonskoj Požegi 1930. Bio je redoviti član Hrvatskog društva likovnih umjetnika Rijeke i Zagreba kao i udruženja umjetnika VBO iz Beča. Radoičić je živio i radio u Rijeci, Begovom Razdolju i Beču, a surađivao je i prijateljevao s velikim i uvažanim austrijskim slikarom i arhitektom Friedensreichom Hundertwasserom. Svoje je radove izlagao u zemlji i inozemstvu, a osim na brojnim grupnim izložbama, izlagao je i na oko 200 samostalnih izložbi u Hrvatskoj i svijetu. Tako je svoje radove izlagao u Rijeci, Zagrebu, Londonu, Firenci, Bruxellesu, Bernu, Muenchenu, Tokiu, Melbourneu, New Yorku. U svom je bogatom umjetničkom opusu ostvario brojne kazališne scenografije, a radio je i za televiziju, na mnogobrojnim knjigama, te tekstovima za djecu i mlade. Radoičić je dobitnik brojnih priznanja i nagrada, a između ostalih i nagrade Vladimir Nazor za životno djelo. Također je odlikovan i za doprinos kulturi Redom Danice Hrvatske s likom Marka Marulića. Godine 2002. nominiran je za prestižnu svjetsku nagradu J. C. Andersen, tzv. Mali Nobel za dječju ilustraciju. Radoičić je dobitnik i nagrade Grada Rijeke za posebnost slikarske poetike kao i za ugradnju suvremene hrvatske likovne umjetnosti u svjetsku likovnu zajednicu. Dobitnik je i nagrade Grigor Vitez za najbolje likovno ostvarenje u knjigama za djecu 2005. Godine. Radoičić je također bio nominiran za prestižnu svjetsku nagradu Astrid Lindgren za dječju književnost¹.

4.1. Analiza likovnog izraza Vjekoslava Voje Radoičića

Radovi Voje Radoičića izloženi su na stotinama samostalnih i grupnih izložbi, a njegova djela prepoznajemo u ogromnom broju ilustracija i karikatura, knjiga i scenografija, ali i u različitim javnim prostorima, interijerima, trodimenzionalnim objektima, instalacijama i skulpturama. Dovoljno je pogledati samo jedno njegovo

¹ L. N. (2017., 15. srpnja). *Premينو Vojo Radoičić*. Pribavljeno 13.07.2018., sa http://www.novolist.hr/Vijesti/Rijeka/PREMINUO-VOJO-RADOICIC-Plenkovic-Svojim-brodicima-skulpturama-cak-i-veselim-rijeckim-kisobranima-ponistavao-je-svako-sivilo?meta_refresh=true

ostvarenje da se osjeti posebnost njegovih crta, svježina njegovih boja i sloboda njegova duha (Maroević i Ziherl, 2017).

Kada se sagledaju neki od Radoičićevih najranijih radova i uspoređi ih se sa slikama i objektima koje je radio pred kraj svog života, može se zaključiti da je otpočetak imao slična nadahnuća, opredjeljenje i oblikovanje. Dosljednost njegova izraza potvrđuje prilično rano pronalaženje vlastitoga puta koji gotovo da i nije bio pod utjecajem ikakvih popularnih trendova (Maroević, 1998).

Poseban šarm Radoičićevih djela očituje se u zaigranosti njegovih radova koji odaju dojam kao da umjetnik sam sebe ne shvaća ozbiljno i kao da se rado vraća dječjem pogledu na svijet. Od motiva koristi sve od biljaka i cvjetova, kuća i brodova pa do panoramskih pejzaža, a njih karakteriziraju sustavne deformacije, mekoća oblika i naglašena jasnoća obrisa. Svoj stil Radoičić temelji na bogatom crtežu živih boja, a često rabi i tehniku kolaža (Maroević i Ziherl, 2017).

5. ISTRAŽIVANJE UTJECAJA DJELA VOJE RADOIČIĆA KAO POTICAJA NA LIKOVNO STVARALAŠTVO DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

5.1. Predmet, ciljevi i svrha istraživanja

Provedeno istraživanje bavilo se utvrđivanjem razine utjecaja određenog umjetnika na likovno stvaralaštvo djece rane i predškolske dobi.

Cilj provedenog istraživanja bio je spoznati kako djelo Voje Radoičića, kao poticaj u likovnim aktivnostima djece predškolske dobi, utječe na likovnu kreativnost djece i njihovu motivaciju. Cilj istraživanja je također bio ispitati stavove i mišljenja odgajateljica koje su sudjelovale u istraživanju o značajkama likovnih aktivnosti uz poticaj putem umjetničkih djela Voje Radoičića te o prednostima i nedostacima ovakvog oblika rada.

Svrha provedenog istraživanja bila je utvrditi neke načine na koje umjetničko djelo može biti poticaj u dječjem vrtiću.

5.2. Istraživačka pitanja

S obzirom na postavljene ciljeve, postavili smo sljedeća istraživačka pitanja:

1. Utječe li djelo Voje Radoičića na povećanje likovne kreativnosti djece u dječjem vrtiću?
2. Utječe li djelo Voje Radoičića na pojačanu motivaciju djece tijekom likovnih aktivnosti?

5.3. Metode istraživanja

Istraživanje utjecaja djela Voje Radoičića kao poticaja na likovno stvaralaštvo djece rane i predškolske dobi temelji se na kvalitativnoj istraživačkoj paradigmi koja zahtijeva specifičan i oprezan odabir uzorka kao i metode prikupljanja i obrade podataka.

5.3.1. Uzorak ispitanika

S obzirom na prirodu kvalitativnog istraživanja, uzorak korišten u ovom istraživanju bio je promišljen i planiran te je istraživanje provedeno u podcentru predškolskog odgoja Zamet istoimenog centra predškolskog odgoja, u odgojno-obrazovnoj skupini u koju je upisano 23 djece u šestoj i sedmoj godini života. U skupini je 10 djevojčica i 13 dječaka, a u istraživanju su sudjelovala sva djeca iz te skupine kao i njihove dvije odgajateljice s radnim stažem od osam i 13 godina.

5.3.2. Metoda prikupljanja i obrade podataka

Podaci su se za potrebe ovog istraživanja prikupljali promatranjem likovnih aktivnosti djece i procesa rada, a s obzirom da se istraživanje temelji na kvalitativnoj istraživačkoj paradigmi, u svrhu ovog istraživanja kreiran je polustrukturirani intervju. To je intervju koji sadrži otvorena pitanja koja sudionicima omogućavaju da daju slobodne odgovore, pritom se koristeći vlastitim načinom odgovaranja, objašnjavanjem i kvalificiranjem svojih odgovora, a njime se izbjegavaju i ograničenja koja daju unaprijed određene kategorije odgovora (Cohen, Manion i Morrison, 2007). Intervju je proveden krajem lipnja s obje odgajateljice istovremeno, na način da su ispred sebe imale pitanja kojima su se vodile, te su međusobno se nadopunjavajući, odgovarale na njih. Intervju je sniman diktafonom kako bi se dobiveni podaci kasnije lakše mogli analizirati. Podaci dobiveni intervjuom generalizirali su se, klasificirali i kategorizirali, nakon čega su strukturirane priče kojima se je opisivao sadržaj intervjuja (Cohen, Manion i Morrison, 2007).

5.3.3. Tijek istraživanja

Istraživanje je provedeno u dječjem vrtiću Zamet tijekom svibnja 2018. godine. U odgojno-obrazovnoj skupini koja je sudjelovala u istraživanju provedene su tri aktivnosti. Aktivnosti su provođene na način da se je u jednom tjednu provodila jedna aktivnost, a u tjednu koji je prethodio tjednu u kojem je provedena prva aktivnost, djeci su bile ponuđene slikovnice koje je napisao i/ili ilustrirao Vjekoslav Vojo Radoičić, na zidovima su bili izvješeni primjeri njegovih uradaka, poput

kalendara, najava za razna događanja i slično, a isto tako, bila im je ponuđena i društvena igra Čovječe ne ljuti se, dizajnirana od strane Radoičića, a koju su dobili na poklon po sudjelovanju na Riječkom karnevalu. Navedeno je djeci bilo ponuđeno sve do završetka istraživanja.

Prva aktivnost bila je individualna aktivnost koja je provedena s djevojčicom E. koja tijekom svog razvoja pokazuje likovnu nadarenost. S obzirom da su odgajateljice ove skupine matične odgajateljice te djece od jaslca, znaju kako je djevojčica E. najviše likovno motivirana onda kada može stvarati po određenom uzoru. Vođena time, studentica koja je provodila istraživanje (u daljnjem tekstu: studentica), odlučila je ovu individualnu aktivnost provesti upravo s tom djevojčicom. Djevojčici su na tabletu tijekom jutra pokazivani radovi Voje Radoičića, a nakon razgovora o umjetniku i o njegovim djelima, izabrala je ono koje joj se najviše svidjelo. Djevojčici je zatim ponuđeno da i sama nešto naslika, na što je ona odgovorila da su joj potrebne tempere, a upitala je i ako može slikati vani. Na upit što želi slikati, odgovorila je da želi naslikati istu sliku kao što je bila ona koja joj se najviše dopala. Na vanjskom prostoru ispred skupine pripremljen je stol za slikanje i pomoćni stol za boje, tempere, vodu i kistove, a na tabletu je namještena slika djela kako bi djevojčica mogla slikati po uzoru na nju. Djevojčica je za slikanje odabrala veći format od onih na kojima uobičajeno crta i slika. Aktivnost je tekla na način da je djevojčica E. namještala tablet na stolu onako kako joj je najviše odgovaralo. Najprije je na papiru flomasterom nacrtala obrise, nakon čega je temperama slikala unutar okvira, kao i dodavala mnoge detalje. Aktivnost je započela nakon doručka, a do ručka je ostalo samo malo kako bi slika bila gotova. S obzirom da djevojčica ne spava u vrtiću, nakon ručka je i dovršila sliku (*Prilog 1*).

Druga aktivnost provedena je u narednom tjednu na temu Grad u kojem živim, a tehnika koja je tada bila zastupljena bila je grafika. Kada je studentica došla u skupinu, okupila je djecu na način da zajedno s njima sjedne u krug. S djecom se je tada vodio razgovor o tome tko gdje živi, kako izgleda njihovo susjedstvo i što se sve ondje nalazi, a istovremeno su djeci pokazivane i slikovnice u kojima su zajedno mogli proučavati kako umjetnik Vojo Radoičić vidi svoj grad i na koji način ga prikazuje te se je s djecom također razgovaralo o prostornim odnosima, bojama i

slično. Nakon razgovora, djeci su u likovnom centru ponuđene tempere, bijeli papir i folija za grafoskop te su upitani čemu bi folija mogla služiti. Jedna je djevojčica rekla da se na toj foliji može slikati pa je na prijedlog studentice to i učinila. Djeca su samoinicijativno na stol stavila i ponuđene slikovnice te su, potaknuti prijašnjim razgovorom započeli slikati kuće, okućnicu, kućne ljubimce i slično. Kako bi koje dijete završilo sliku na foliji, uz pomoć studentice i odgajateljice, otisnulo bi sliku na papir, odnosno upotrijebilo bi grafičku tehniku monotipiju. U aktivnost se u početku uključila nekolicina djece, a kako je koje dijete završavalo s radom, tako su se uključivala i druga djeca te su na kraju gotovo sva djeca sudjelovala u toj aktivnosti (*Prilog 2*).

Treća aktivnost koja je bila provedena u sklopu istraživanja odnosila se na trodimenzionalno oblikovanje, a bila je provedena u dva dijela zbog svoje specifičnosti i zahtjevnosti. Kao i u slučaju druge aktivnosti, studentica je po dolasku u skupinu okupila djecu te s njima započela razgovor o Voji Radoičiću kao umjetniku koji je volio djecu, radio s njima i za njih. Također su razgovarali i tome što uopće umjetnici mogu raditi za djecu. Djeca su se prisjećala protekle aktivnosti kada su u knjizi „Radoičić: San“ proučavali Radoičićeve skulpture te ih povezivali s ilustracijama u njegovim slikovnicama. Djeca su na upit studentice izrazila želju da se i sami okušaju u izradi skulptura, a to je bio i povod za razgovor o tome na koji način se skulpture izrađuju, od kojih materijala te što oni sami mogu učiniti kako bi izradili vlastitu skulpturu. Po završetku razgovora djeci su po stolovima u svim centrima bili ponuđeni komadići dasaka različitih veličina. U ovu su se aktivnost uključila sva djeca, a interes je bio izuzetan kod nekolicine dječaka. U početnoj fazi izrade skulpture, djeca su kombinirala daščice, a neka su radila i u parovima i manjim grupama. Kada bi došla do konačnog oblika, studentica i odgajateljica su komadiće zalijepile vrućim ljepilom prema uputama djece, a neka su uz nadzor, i sama lijepila. Kada je skulptura bila složena i zalijepljena, djeca bi ju odložila na ormarić koji je bio za to i predviđen. Time je prvi dio aktivnosti započeo, a idućeg su tjedna, po dolasku studentice, djeca uzela svoje skulpture te su ih temperama bojali i na njima slikali detalje. U jednom od sljedećih dana, kada su se skulpture osušile, nekolicina djece je uočila da im nedostaju sitni detalji koje nisu mogli naslikati

temperama te su markerima i flomasterima nadodali ono za što su smatrali da nedostaje. Ovime je završen i drugi dio aktivnosti vezan za izradu skulptura (*Prilog 3*).

Kada su sve predviđene aktivnosti provedene, s odgajateljicama je proveden polustrukturirani intervju, a prikupljeni su i svi dječji radovi.

5.3.4. Rezultati i rasprava

5.3.4.1. Stavovi i mišljenja odgajatelja o provedenim likovnim aktivnostima

Nakon provedenih aktivnosti planiranih za potrebe istraživanja, s odgajateljicama odgojno-obrazovne skupine koja je u istraživanju sudjelovala, proveden je polustrukturirani intervju. Tim su se intervjuom željeli saznati dojmovi i mišljenja odgajateljica o provedenim aktivnostima, kao i o njihovim prednostima i nedostacima. Doneseni zaključci koji govore o tome kako su odgajateljice doživjele provedene aktivnosti oblikovani su na temelju razgovora. Odgajateljice su na temelju vlastitog sudjelovanja u istraživanju iznijele svoje stavove o provedenim aktivnostima te navele prednosti i nedostatke pojedinih elemenata aktivnosti.

Odgajateljice su se vrlo entuzijastično uključile u istraživanje, bez osjećaja zabrinutosti i straha, već samo s osjećajima uzbuđenja i pozitivnim očekivanjima. Likovni uradci djece pozitivno su djelovali na motivaciju odgajateljica i studentice, kao i na njihovo samopouzdanje.

Razgovarajući istodobno s obje odgajateljice, i jedna i druga navode kako su djeca dobro reagirala na predstavljenog umjetnika. Smatraju da im je svojim umjetničkim stilom i likovnim tehnikama prilično blizak te da se djeca osjećaju kompetentnima kritički komentirati njegova djela, s obzirom da ona djeci ali i odraslima izgledaju kao da ih je stvorilo upravo neko dijete. Jedna od odgajateljica navodi kako su djeca Radoičićeve radove komentirala riječima „Šta je to neko dijete radilo?“, „Tu mu je malo prešlo preko crte.“ i slično, a upravo zbog tog njegovog izričaja bliskog djeci, ona su imala potrebu izražavati svoje kritičko mišljenje.

Kada se vodio razgovor o tome kako su djeca reagirala na provede aktivnosti, obje se odgajateljice također slažu da su djeca na aktivnosti reagirala odlično te da su se gotovo sva djeca uključivala u sve ponuđene aktivnosti. Jedna od odgajateljica ističe kako su djeca posebno dobro reagirala na izradu skulptura, budući da se u kiparskim tehnikama u spomenutoj skupini još nije radilo. Navodi kako su djeca u toj aktivnosti imala priliku modelirati drvo, spajati dijelove i lijepiti ih te da im se to posebice dopalo. Druga odgajateljica nadodaje kako su u narednih mjesec dana, djeca uzela sve drvene kocke koje su imali u skupini i lijepila ih s drvofiksom. Ona također ističe kako djeca nisu birala, primjerice trokute kako bi mogla raditi kućice, već da su isključivo konstruirala, prema njezinim riječima „čudnovate građevine“. Obje odgajateljice također navode kako su se djeca u narednom vremenu nakon provedene aktivnosti često vraćala na nju, samostalno istražujući i pronalazeći načine na koje bi mogli modelirati i konstruirati.

Što se tiče zahtjevnosti samih aktivnosti odgajateljice smatraju da im ponuđene i provedene aktivnosti nisu bile teže u odnosu na njihove uobičajena aktivnosti, no slažu se da su bile kreativnije, bez obzira što su te aktivnosti bile planirane, odnosno da su sadržavale određeni predložak. Jedna odgajateljica aktivnosti vidi kao motivaciju i dobar poticaj. Ono što ističe jest da su aktivnosti „prštale“ bojama što se toj skupini djece izuzetno sviđalo i motiviralo ih da budu kreativni i u nekim drugim likovnim tematikama koje nisu povezane isključivo s Radoičićem. Navodi kako su djeca i kasnije, samoinicijativno u svojim radovima koristila jake i čiste boje, a sama ih naziva „Vojine boje“. Ona u tim samoinicijativnim aktivnostima djece vidi pozitivan, kreativan likovni utjecaj Voje Radoičića, jer smatra da su djeca imala potrebu, na svoj određeni način, Voju Radoičića integrirati u svoj likovni izričaj.

Kada je u razgovoru bilo riječi o razini motivacije djece za ponuđene aktivnosti, jedna od odgajateljica navodi kako nisu sva djeca bila jednako motivirana, neka djeca su bile više motivirana, dok su druga bila manje. Kao primjer navodi jednu djevojčicu čija je motivacija za ponuđene aktivnosti bila iznimno visoka i smatra da je Radoičić na nju ostavio najveći utisak. Također govori da, iako su sva djeca sudjelovala u aktivnostima, neku djecu to nije dotaknulo. Dodaje kako je tu riječ o djeci koja nemaju izražen interes za likovnost, već da se njihovi interesi očituju u

nekim drugim područjima. Za djevojčicu koju prva odgajateljica ističe, druga dodaje da je za nju karakteristično da često stvara po uzoru na drugu djecu, te da je vrlo vjerojatno da je njoj laskalo što može kopirati jednog umjetnika na način da i sama nešto slično napravi i bude jednako uspješna u tome. Upravo u tome odgajateljica vidi velik izvor motivacije kod te djevojčice, s obzirom da ona ima veliku potrebu da bude pohvaljena i u tim se situacijama tada osjećala „jakom“. Druga odgajateljica ističe da su provedene aktivnosti snažno utjecale na razvoj samopouzdanja i stvaranja pozitivne slike o sebi kod te djevojčice te da, s obzirom da je djevojčica inače prilično samokritična, to veliki poticaj za nju osobno pred polazak u školu.

Odgajateljice su u razgovoru uspoređivale i prvu provedenu aktivnost koja je bila realizirana kao individualna aktivnost, s ostalim grupnim aktivnostima. Pritom individualnu aktivnost procjenjuju kao bolju zbog činjenice da su tada u mogućnosti usmjeravati djetetovu pozornost na ono što smatraju važnim, razgovarati s djetetom primjerice o miješanju boja na kvalitetniji način koji će dati konkretne rezultate i slično te smatraju da se u grupnom radu te mogućnosti gube. Jedna odgajateljica smatra da u grupnom radu uvijek postoji mogućnost da će neko dijete kopirati drugo te da neće koristiti isključivo vlastitu kreativnost i maštu te da je individualni rad u mnogočemu kvalitetniji od grupnog rada. Smatra da se iz provedene individualne aktivnosti može uvidjeti koliki se opseg posla i kvaliteta može ostvariti upravo putem takvih aktivnosti. Iako u mnogome individualni rad ocjenjuju boljim i kvalitetnijim, ističu kako i grupni rad ima svoje kvalitete i prednosti, a one su navedene u narednom podpoglavlju. Usporedbu individualne aktivnosti s grupnima jedna od odgajateljica zaključuje riječima da svaki oblik rada ima svoje benefite, a da je odgajatelj taj koji, ovisno o cilju koji želi postići, odlučuje koji će oblik odabrati.

Obje odgajateljice slažu se da je djelo Voje Radoičića na pojedinu djecu ostavilo velik i snažan utisak. U razgovoru navode nekoliko djevojčica za koje smatraju da je umjetnik imao izuzetan utjecaj na njih. No, s druge strane navode da na neku djecu utjecaj nije bio velik. Jedna od odgajateljica smatra da je jači utjecaj bio na djevojčice nego na dječake. Ona navodi primjer jednog dječaka za kojeg smatraju da je likovno nadaren, no kod kojeg nisu primijetile utjecaj navedenog umjetnika, kao ni potrebu da se likovno izrazi u ponuđenim aktivnostima. Nakon kraćeg razmišljanja

zaključuje da sve ovisi o tehnikama koje su djeci ponuđene te navodi primjer jednog dječaka kojemu se jako svidjelo modeliranje s drvetom, odnosno konstruiranje. Ona smatra da su dječaci u njihovoj skupini, generalno izrazito usmjereni ka konstruiranju. Također ističe da, iako se njima istovremeno nude različiti poticaji u svim centrima, konstruiranje im je „u krvi“ s obzirom da se očevi neke djece time i bave, a da neki jednostavno imaju tu potrebu za gradnjom. Iako ne žele generalizirati i raditi razlike među spolovima, obje odgajateljice se slažu da veći interes za likovne poticaje pokazuju djevojčice, za razliku od dječaka. Zaključuju kako se u likovnom centru uvijek mogu prepoznati iste djevojčice i ističu kako su likovni poticaji ponekad bili jedini način na koji su mogle pridobivati njihovu pažnju u različitim projektima. Kao primjer, jedna od odgajateljica navodi projekt „Struja“ koji nekolicinu djevojčica nije zanimao osim ako se pomoću struje ne bi moglo slikati. Pritom ne opovrgavaju činjenicu da se u likovnom centru uvijek nalaze i djevojčice i dječaci.

Na kraju razgovora odgajateljice su navele u čemu vide odnosno ne vide utjecaj Voje Radoičića i njegovih djela u dječjem izražavanju. Tako navode kako je na djecu velik dojam ostavila literatura u kojoj su im bili dostupni njegov život i djelo, a posebno ističu monografiju „Radoičić: San“ u kojoj su se djeca susrela s Radoičićem kao umjetnikom koji doista radi s djecom i za njih, s obzirom da se u toj monografiji nalaze slike koje Voju prikazuju u društvu i u neposrednom radu s djecom. Djeca odgojno-obrazovne skupine koja je sudjelovala u istraživanju, sa svakim sljedećim dolaskom studentice u vrtić, zapitkivala su ako mogu opet pogledati „onu knjigu u kojoj je onaj umjetnik“, po čemu se vidi da je umjetnik zaista ostavio utisak na njih (*Prilog 4*). Ono u čemu odgajateljice također vide utjecaj Radoičića na dječje izražavanje je u interesu djece za korištenje boja koja je i on sam koristio u svojem stvaralaštvu. To se naročito vidi u aktivnostima koje su bile samoinicirane, a koje su bile potaknute provedenim aktivnostima što je detaljnije opisano u ranijem tekstu.

5.3.4.2. Prednosti provedenih aktivnosti prema mišljenju odgajateljica

Odgajateljice vide nekoliko pozitivnih učinaka provedenih aktivnosti na djecu koja su sudjelovala u istraživanju. Najviše ističu pozitivan utjecaj ne samo na likovni razvoj djece već i na mnoga druga područja dječjeg razvoja, a posebice na socio-emocionalni razvoj. Navodeći primjere djece, ističu snažan utjecaj na razvoj samopouzdanja kod djece kao i na razvoj pozitivne slike o sebi. Odgajateljice također ističu koliko su provedene aktivnosti poticale suradnju među djecom, s obzirom da je to područje rada kojemu one posvećuju jako veliku pozornost.

5.3.4.3. Nedostaci provedenih aktivnosti prema mišljenju odgajateljica

Govoreći o prednostima provedenih aktivnosti, odgajateljice su se dotakle i nedostataka koje su uočile u cjelokupnom procesu istraživanja. Jedna od njih navela je kako bi možda bilo bolje da je aktivnosti bilo više jer da bi tada utjecaj umjetnika na djecu bio veći. Druga odgajateljica pak smatra da bi se, kada bi ovo istraživanje bilo provedeno kao projekt, djeci dalo mnogo više mogućnosti za izražavanje u širem smislu, a ne samo u likovnom. Na kraju to navodi kao ideju za daljnji rad i istraživanje, a ne kao konkretni nedostatak provedenih aktivnosti. Još jedan nedostatak koji u razgovoru odgajateljice navode jest taj, da u grupnom radu dijete nema potpunu slobodu pri, primjerice, miješanju boja jer sama činjenica da više djece koristi istu paletu daje do znanja da će svako dijete u neku čistu boju umiješati svoj kist s drugom bojom te će ta prvobitna boja promijeniti nijansu.

Analizom prikupljenih podataka utvrđeno je da umjetničko djelo kao poticaj u dječjem vrtiću pozitivno utječe na likovni razvoj djece rane i predškolske dobi. Također je utvrđeno da umjetničko djelo različito utječe na pojedinu djecu, a na koji će način ono na dijete utjecati ovisi o razini interesa za likovnu umjetnost kod djeteta, o načinu predstavljanja i analize umjetničkog djela te o ponuđenim poticajima, odnosno aktivnostima. Na temelju rezultata istraživanja možemo zaključiti da je interes za umjetnika Voju Radoičića kod djece bio prilično visok. On se, između ostalog, očitovao u interesu djece da se vraćaju na slike Radoičića u društvu djece te u pitanjima koja su djeca postavljala poput „Što on može raditi za

djecu?“, „Zašto on sjedi s djecom?“ i slično. Također, povećana motivacija i kreativnost djece koja su sudjelovala u istraživanju vidljiva je u uporabi većih formata podloga (papir, karton), kao i u korištenju raznovrsnih materijala u likovnim aktivnostima (drvo). Drugim riječima, djeca su s više hrabrosti i sigurnosti izlazila iz okvira koje određuju papiri formata A4 i neke uobičajene likovne tehnike poput flomastera i tempera. Kod pojedine djece koja su sudjelovala u istraživanju također je utvrđen i napredak na socio-emocionalnom području koji je vidljiv u većem samopouzdanju, ustrajnosti i ponosu djece na svoja postignuća.

6. ZAKLJUČAK

Stvaranje bogate okoline koja potiče likovni razvoj djece i pruža mogućnosti za kreativna ostvarenja ključno je za sva područja djetetova razvoja te je stoga uloga odgajatelja u tom procesu od iznimne važnosti. Putem likovnosti djeci se u dječjem vrtiću, između ostalog, nastoji približiti i umjetnost kao jedno novo i drugačije iskustvo. Promatranjem i analizom umjetničkih djela, kao i neposrednim likovno-stvaralačkim radom, djeca stječu životno-praktična iskustva koja uvelike utječu na njihov cjelokupni, a ponajviše likovni razvoj. Činjenica je da umjetnost nije u velikoj mjeri zastupljena u dječjem vrtiću, a upravo je to i bio povod za pisanje ovoga završnog rada.

U svrhu utvrđivanja nekih od načina na koje umjetničko djelo može biti poticaj u dječjem vrtiću, u dječjem vrtiću „Zamet“ provedeno je istraživanje kvalitativne prirode, u kojem se ispitalo na koji način djelo Vjekoslava Voje Radoičića kao poticaj utječe na razvoj likovne kreativnosti i motivacije za likovno stvaralaštvo djece predškolske dobi. Radoičićeva djela su za ovo istraživanje odabrana zbog njegovog dječjeg pogleda na svijet te zbog likovnog izričaja koji je lako razumljiv, neobičan i zanimljiv djeci.

Rezultati istraživanja pokazali su da umjetničko djelo kao poticaj u dječjem vrtiću pozitivno utječe na razvoj likovne kreativnosti i motivacije za likovno stvaralaštvo djece predškolske dobi. Analizom prikupljenih podataka, kod djece su utvrđene određene kvalitativne promjene. One se očituju u samoiniciranim aktivnostima djece, u kojima su pojedina djeca pokazala nove vještine bojanja i slikanja. Utjecaj umjetnika bio je vidljiv kako u dvodimenzionalnom, tako i u trodimenzionalnom dječjem oblikovanju. Utvrđeno je da su djeca u svojim radovima koristila više nijansi i jače boje nego što je to kod njih bilo uobičajeno, a također je utvrđeno i da su više pažnje posvećivala detaljima – oni postaju jednako važni kao i svaki drugi element njihova rada. Istraživanjem je također utvrđeno i da su djeca nakon proučavanja Radoičićevih djela i provedenih aktivnosti iznosila neobične ideje za modeliranje i konstruiranje što je dovelo do neobičnih oblika i kompozicija radova. Pozitivne

promjene kod djece utvrđene su također na socio-emocionalnom planu, a vidljive su u međusobnoj suradnji, kao i u učestalijem iznošenju vlastitog mišljenja kod djece.

Mišljenja sam kako ovo istraživanje može potaknuti odgajatelje da više uključuju umjetnike i umjetnička djela u svoj odgojno-obrazovni rad i to upravo kao poticaj za neke nove oblike rada, koji će na inovativan i kreativan način utjecati na cjelokupni razvoj djeteta.

7. LITERATURA

1. Amabile, T. M. (1982). Social psychology of creativity: A consensual assessment technique. *Journal of personality and social psychology*, 43(5), 997-1013.
2. Arar, Lj. i Rački, Ž. (2003). Priroda kreativnosti. *Psihologijske teme*(12), 3-22.
3. Averill, J. R. i Nunley, E. P. (1992). *Voyages of the hearth: Living an emotionally creative life*. New York: The Free Press.
4. Balić Šimrak (2010). Predškolsko dijete i umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj*, 16-17(62-63). 2-8.
5. Belamarić (1986). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Belamarić, D. (1987). Likovno stvaralaštvo djeteta: Likovni izraz – počeci, bit, značenje. U L. Kroflin, D. Nola, A. Posilović i R. Supek (ur.), *Dijete i kreativnost* (str. 113-160). Zagreb: Globus.
7. Carson, D. K. (1999). The importance of creativity in family therapy: A preliminary consideration. *The Family Journal: counseling and therapy for couples and families*, 7(4), 326-334.
8. Cohen, L., Manion, L. i Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
9. Grgurić, N. i Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni ogoj i obrazovanje: Metodčki priručnik*. Zagreb: Educa, nakladno društvo d.o.o.
10. Karlavaris, B. (1991). *Metodika likovnog odgoja 1*. Rijeka: Hofbauer.
11. Kvašček, R. (1981). *Psihologija stvaralaštva*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
12. Maroević, T. (1998). Meštrova matrikula. U T. Maroević, B. Valušek i R. Marčić (ur.), *Radoičić* (str. 5-31). Rijeka: Adamić.
13. Maroević, T. i Zihlerl, J. (2017). *Radoičić: san: (odsanjeni san)*. Rijeka: Naklada Val.
14. Nola, D. (1987). Kreativni odgoj. U L. Kroflin, D. Nola, A. Posilović i R. Supek (ur.), *Dijete i kreativnost* (str. 9-14).

15. Ozimec, S. (1987). *Odgoj kreativnosti: Kako prepoznati i poticati dječju kreativnost*. Varaždin: Opći savez društva „Naša djeca“.
16. Petrač, L. (2015). *Dijete i likovno umjetničko djelo*. Zagreb: Alfa. d.d.
17. Rogers, C. R. (1985). *Kako postati ličnost*. Beograd: Nolit.
18. Slunjski (2013). *Kako djetetu pomoći da... (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti: priručnik za roditelje, odgajatelje i učitelje*. Zagreb: Element.
19. Škribina (2013). *Art terapija i kreativnost*. Zagreb: Veble commerce.
20. Varljen Herceg, L., Rončević, A. i Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa d.d.
21. Vidović, V. (2015). Dječji crtež kao komunikacijsko sredstvo djeteta i odraslog. *Dijete, vrtić, obitelj*, 21(79), 22-23.
22. Wallas, G. (1926). *The art of thought*. Tunbridge Wells: Soliss Press.
23. Županić Benić, M. (2011). Uloga učitelja u komunikaciji djeteta s likovnim djelom. U A. Balić Šimrak (Ur.), *Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju* (str. 144-155). Zagreb: ECNSI – Europski centar za sustavna i napredna istraživanja.

8. PRILOZI

Prilog 1

Prilog 2

Prilog 3

Prilog 4

